

COSTA BRAVA, ENTORN TURÍSTIC LLEGAT PATRIMONIAL**Quim Esteve****AUTOR****Quim Esteve**

És arquitecte per l'ETSAB (2005) en l'especialitat de restauració. Compagina l'arquitectura i la docència en dibuix tècnic. És membre d'ADIPA. Ha fet intervencions en la restauració d'immobles i espais públics de caràcter patrimonial i ho combina amb projectes museogràfics per a exposicions temporals i centres d'interpretació, il·lustració i fotografia. Va participar en l'Inventari de Patrimoni Etnològic Marítim i Pesquer de la Costa Brava (IPEC-CPCPTC-Museu de la Pesca).

INTRODUCCIÓ

La franja costanera ha estat ocupada pels homes des dels seus orígens. El litoral s'ha usat i transformat per abastir-se d'aliments, com a font de riquesa o via de comunicació.

Una herència cultural i paisatgística que trobem a trenc d'ona, que cal preservar i donar a conèixer.

Ser present en aquest simposi permet una nova mirada cap aquesta petita franja del nostre territori per tal que es posi en valor des d'un punt de vista patrimonial i participi en el debat.

CONTINGUT

Herència d'un territori

Foto 0: Gravat del segle XVIII, Sañez Reguant, Museu de la Pesca, Palamós.

L'any 1994 es va iniciar un inventari dels béns materials i immaterials vinculats al patrimoni marítim i pesquer de la Costa Brava. Es va dur a terme a través de la Universitat de Girona i l'Associació Cultural Amics del Cau de la Costa Brava-Museu de la Pesca en el marc de l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya (IPEC) que impulsava i coordinava el Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana, del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, amb el propòsit de dotar de contingut i aportar coneixement en el procés de creació del Museu de la Pesca (Palamós).

Plànol: Situació dels municipis i de les barraques.

En aquest inventari es van fitxar més d'un miler d'elements, entre d'altres: barraques, barris de pescadors, fars, tenyidors, drassanes, salins, eixugadors de xarxes, estenedors, encenedors, viviers, senyes, trajos, molls, norais, pous, fonts, camins de ronda..., edificis, infraestructures i espais relacionats al procés de la pesca.

Només de barraques, es van inventariar un total de 149 que es conservaven en dotze dels vint municipis del litoral gironí. Concretament 49 barraques aïllades, un exemple com la barraca de Cala Estreta que data del 1531 i 10 grups de barraques que sumen 100 unitats més. El conjunt més rellevant de 22 barraques en un sol barri es troba a S'Alguer, al vessant de llevant de la costa de Palamós, declarades Bé Cultural d'Interès Nacional pel seus valors paisatgístics

Foto 1: Grup de barraques de s'Alguer, Palamós.

principalment) on la primera que es construeix data del 1521. Algunes han patit els efectes de l'ocupació més recent del litoral i d'altres, potser pel seu difícil accés, han arribat intactes fins als nostres dies.

La Costa Brava té una morfologia singular. Combina i alterna una costa retallada amb formacions i geometries naturals espectaculars, amb paratges de cales i platges tranquiles i idíl·liques i d'altres amb penyassegats que cauen vertiginosos ran de mar. Aquest paisatge és, en si mateix i d'entrada, el que dóna sentit i raó de ser a les barraques. Aquestes característiques de costa capriciosa, retallada i abrupta a voltes, baixa i suau en altres, són en l'origen del treball de l'ésser humà per tal d'adequar, afaçonar i aprofitar aquest territori, en benefici del desenvolupament de les seves necessitats i activitats quotidianes, relacionades en aquest cas, amb l'explotació del medi marí.

D'aquesta relació de les comunitats i el seu medi, la mar, neix i es manté una toponímia determinada i singular, herència dels nostres avantpassats, viva en molts casos. Aquests noms, majoritàriament vinculats a l'activitat de l'home i el territori, prenen especial rellevància en un litoral tan antropitzat com el nostre, tot associant els noms de platges, cales, rocams, caps, golfets i puntes amb l'activitat pesquera d'altres temps. Aquests noms de lloc, tant els que trobem a superfície com els sotaiguats, esdevenen una part molt rica del nostre patrimoni immaterial, paraules dels llocs i de la gent que els habita i els identifica. Aquí relacionem alguns exemples concrets: cala Bona i cala Jugadora, a Cadaqués; l'Almadrava i cala Pelosa, a Roses; s'Alguer i cala Estreta, a Palamós; la cala del Port de Reig, al Port de la Selva.

Foto 2: Barraca de Ses Negres, Palafrugell.

Foto 3: Barraca de Cala Prona, Port de la Selva.

Així com hi ha casos que han perdut tota relació o vincle, també trobem molts casos que conserven la seva funció original com la barraca de Ses Negres, la barraca de cala Prona o la de Taballera al Cap de Creus, també tenim mostres amb molta entitat, com el grup de barraques del Port Pelegrí o del Canadell a Calella de Palafrugell que conserven força, encara ara, la seva finalitat.

Foto 4,5: Grup de barraques de la platja del Canadell, Calella de Palafrugell.

Tot i així, d'aquestes que es conserven, més enllà de la raó per la qual havien estat aixecades, hi ha un gir en el seu ús que passa a tenir un caràcter lúdic i festiu, potenciant-se en alguns casos la seva dimensió social i comunitària i en d'altres, tot culminant amb la seva privatització i per sort la seva conservació.

El cas del tenyidor de les xarxes de Sa Perola de Calella de Palafrugell. Aquest immoble, bastit pel gremi de pescadors local, és un equipament municipal i acull l'oficina de turisme i un espai d'interpretació del passat pescador de Calella, tot mantenint la funció de lloc de trobada social, fet que n'ha preservat la seva estructura sense malmetre'n l'interior. Heus ací nous usos vinculats a l'oferta turística i cultural de la població per a uns espais destinats a les xarxes i als mariners.

Conservació precària, massa sovint l'única que ha vist en decennis. En d'altres casos, perquè les administracions han establert algun tipus o nivell de protecció, inventariant, per exemple, l'immoble dins el catàleg de patrimoni local. Cal dir que, sovint, el seu difícil accés per terra, la seva situació "estratègica" en cales d'accés complicat, ha permès que hagin quedat integrades totalment al territori i ha fet que la seva conservació no s'hagi vist compromesa excessivament. En aquest sentit, hem de valorar especialment que restin aixecades i en ús aquestes barraques si tenim en compte els diferents booms de la construcció que ha patit tota la Costa Brava, sobretot a primera línia i a partir de la segona meitat de segle XX.

Foto 9: Barraca de Culip, Cadaqués.

En els darrers anys hem assistit a un major interès per a la protecció de molts espais litorals des d'un punt de vista mediambiental que ens trobem que una part d'aquest franja costera ja està protegida, com és la costa del Parc natural del Cap de Creus, els Aiguamolls de l'Empordà, el Parc Naturals del Montgrí, les Illes Medes i el Baix Ter, i els PEIN de Castell Cap-Roig, entre Palafrugell, Mont-ràs i Palamós o la Pinya de

Rosa a Blanes. I de manera també "natural", que no fàcil, els elements fets per l'home, en aquest cas, de caràcter marítims i pesquers, es comencen a percebre com a elements que integren el patrimoni cultural comú i, per tant, també requereixen de claus de protecció específiques, com qualsevol altre bé arquitectònic o etnològic. És el cas de les barraques de pescadors, resultat de la interacció entre les persones i entre aquestes i el seu medi natural, les platges com a estenedors de xarxes o trajos per a les embarcacions.

Alguns d'aquests elements han tingut més sort i gaudeixen d'una figura de protecció, sigui quina sigui la seva ubicació, història o titularitat i es troben incloses en catàlegs de béns culturals tant d'àmbit local com nacional. Els casos de les barraques de S'Alguer, a Palamós, que ja gaudeixen d'una protecció BCIN (Bé Cultural d'Interès Nacional), i els de la barraca de Cala Estreta, Culip o la barraca d'en Duran, a Cadaqués, catalogades com a BCIL (Bé Cultural d'Interès Local), en són un bon exemple.

Un exemple de l'ús turístic està en el "Running", que ha fet que els camins de ronda estiguin assumint un paper protagonista en el litoral. El turista busca un espai diferent, llocs on a l'estiu esta prohibit l'accés, ara per mitjà d'aquest camins encestrals que estan recuperan la seva funció i transformant-se en els elements claus per conèixer el territori, elements vertebradors de l'espai i del paisatge.

Cal dir que el litoral ha jugat històricament també un paper de territorialització com ens demostren algunes de les "ordinacions" o legislacions pesqueres que es documenten en època medieval i que permeten ordenar l'accés als caladors o zones de pesca.

Reflexions per a un debat

En l'espai litoral conflueixen en un sol paisatge elements naturals i elements antropitzats, que han estat en equilibri fins fa uns lustres.

Aquest equilibri es posa en tensió amb la ocupació massiva del litoral per part de l'home, sobretot pel seu desenvolupament turístic.

Com a eines de coneixement i valorització d'aquest espais litorals, els ajuntaments en primer terme i les diferents administracions després, disposen de catàlegs d'inventari de béns immobles que sovint obvien els elements relacionats amb el patrimoni marítim i pesquer. Per suposat que els elements intangibles d'aquest tipus de patrimoni, tampoc hi són presents.

Altres mesures de protecció prenen la fórmula dels PEIN. Si entenem el paisatge en el nostre entorn litoral, com a una suma d'espai natural i espai antropitzat, és a dir també un paisatge cultural, no n'hi ha prou no només s'ha de preservar un entorn natural, cal preservar el llegat cultural, allò que l'home ha fet en el territori per tal de sobreviure i que ajuda a entendre la ocupació del mateix.

Cal unificar doncs criteris de catalogació en espais concrets, com el litoral de la Costa Brava.

Entorn indefens. Amb pocs anys ha anat desapareixen una bona part d'aquest llegat degut a una pressió urbanística però també a la pressió humana en els espais no urbanitzables, perdent immobles, i coneixements d'elements intangibles que dotaven de contingut cales, camins, etc.

Justament aquest litoral, és entre d'altres, la nostra carta de presentació turística, que és alhora una eina importantíssima per al nostre desenvolupament econòmic i social.

El nostre paisatge és fruit del nostre llegat, cal preservar-lo.

Aquests elements formen part del patrimoni immoble i immaterial d'aquesta costa i són part indestruïble d'aquesta herència cultural i paisatgística. Entendre les seves característiques, circumstàncies i tipologies ens ajuda a entendre i a valorar la Costa Brava i la

relació de la seva gent amb la mar.

